

2

Octubre
2004

Butlletí de l'Arxiu
Municipal de Cambrils

L'Arxiu t'informa

L'ermita de la Mare de Déu del Camí és la protagonista dels articles centrals d'aquest número de *L'Arxiu t'informa*.

En el butlletí anterior anunciàvem que s'havia localitzat a l'Arxiu Municipal de Reus un testament de 1205 amb la referència més antiga de la devoció a la Mare de Déu del Camí. Ara us oferim un article que situa aquest document en el seu context històric. Daniel Piñol (professor de la Universitat de Barcelona i autor del llibre *A les portes de la mort: religiositat i ritual funerari al Reus del segle XIV*) ens introdueix al coneixement de la mentalitat de l'època, necessari per entendre quines raons motivaven les dones i els homes a fer aquestes donacions. I ens proporciona també una notícia de gran importància per conèixer quina atenció es donava als pobres a Cambrils al segle XIV.

D'altra banda, aquest mes de novembre farà 300 anys que es va començar a construir el nou edifici de l'ermita. El 2 de novembre de 1704, el Consell de la Vila va decidir traslladar la imatge de la Mare de Déu a la parròquia i començar les obres, que es van allargar durant bona part del segle XVIII. Amb aquest motiu, Josep Salceda, cronista local de Cambrils i autor del llibre *La Mare de Déu del Camí i el seu santuari*, ha encetat un repàs de les fonts que els historiadors han utilitzat en l'estudi de l'ermita. Avui us presentem un article sobre les fonts bibliogràfiques. En números posteriors anirà seguit d'un altre article sobre les fonts documentals.

Notícies

- Del 10 de juliol al 12 de setembre va restar oberta a la Torre del Port l'exposició *Arran de mar: esguards d'ahir*, organitzada per l'Arxiu Municipal de Cambrils (AMCAM) i pel Museu d'Història de Cambrils (MHC).

L'exposició aplegava 43 fotografies que recollien diferents aspectes de la vida a la platja. Així, s'hi podien veure persones treballant en els diferents oficis relacionats amb la mar (pescadors, remendadores, mestres d'aixa...). També es reflectia l'evolució que han experimentat en els darrers cent anys els carrers, les cases, la platja i el port. Un tercer grup d'imatges mostrava la platja com a espai d'oci: façanes engalanades durant les festes, banyistes, els primers turistes...

Les fotografies estan datades aproximadament entre inicis del segle XX i l'any 1975. Procedeixen de col·leccionistes particulars, que en diferents moments n'han cedit una reproducció a l'arxiu per tal de contribuir a la seva divulgació i al coneixement del patrimoni cultural de Cambrils.

Imatge de l'exposició.

Foto: Museu d'Història de Cambrils

Durant les setmanes que va restar oberta, van visitar l'exposició 2919 persones.

- Està en procés d'aprovació el nou reglament de l'AMCAM.

El dia 30 de juny el Ple de l'Ajuntament el va aprovar inicialment, el 4 de setembre va sortir publicat al Butlletí Oficial de la Província i fins al 19 d'octubre ha estat en exposició pública.

Un cop s'hagi aprovat definitivament, regularà el funcionament de l'AMCAM i contribuirà a la millora del servei.

El moixó que apareix a la capçalera d'aquest butlletí reproduïx un dibuix que es pot veure al *Llibre d'ordinacions* de 1525-1889, del fons de l'Ajuntament de Cambrils. Es troba a la part interior de les cobertes del llibre, i possiblement va ser dibuixat per un dels escriptors que van intervenir en algun moment de la seva redacció.

Aquest tipus d'esbossos són relativament habituals en els llibres d'època medieval i moderna. Ens permeten conèixer aspectes de la vida quotidiana dels qui els escrivien o els utilitzaven.

La Mare de Déu del Camí en la bibliografia

Josep Salceda i Castells

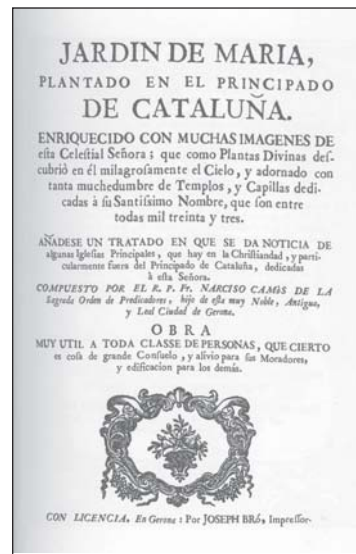
Hem d'apuntar per començar que aquesta és realment escassa, tot i la llarga història d'aquesta advocació mariana cambrilenca de més de vuit-cents cinquanta anys i d'una indiscutible popularitat. L'únic llibre totalment dedicat a la Mare de Déu del Camí i a la història de la imatge i del santuari que l'estotja és el que l'Ajuntament de la Vila va editar dins la col·lecció Premis d'Assaig Vila de Cambrils l'any 1896 i del qual jo mateix sóc l'autor. El llibre es va exhaurir molt de pressa i l'any 1987 se'n va fer una segona edició.

La resta de la bibliografia existent és sempre parcial. Autors que han tractat sobre la història de Cambrils, com en Salvador Rovira, autor del *Opúsculo histórico sobre la Villa de Cambrils* de finals del segle XIX, o els historiadors Gras i Elies i Francesc Blasi i Vallespinosa són autors de llibres que fan història comuna dels santuaris i advocacions marianes de Catalunya, editats ja al segle XX. Són històries generals, però amb referències concretes al de Cambrils.

Voldríem, però, fer una especial incidència en el llibre del dominic P. Narcís Camós, gironí de naixement, *Jardín de María plantado en el Principado de Cataluña* que, si bé manté la tònica d'una història general amb glosa particularitzada sobre la Mare de Déu del Camí, té en canvi la conjuntura especial de la seva antiguitat ja que va ser editat per primera vegada a Barcelona l'any 1657.

Això fa que aquest llibre sigui únic i la referència a l'advocació cambrilenca importantíssima històricament parlant, encara que amb algun detall que avui no ens acaba de fer el pes, com quan diu, referent a la titularitat del Camí, que «*quedóse con este título, habiendo tenido antes otro, que era de la Palma, por haverse hallado en un palmero, según que comunmente se dice*». La realitat és que el pare Camós és l'aïllat

autor que parla de la palma, ja que en tota la història del santuari, coneguda més que res per documents notarials, per a res no es menta la imatge com la Mare de Déu de la Palma, sinó que des d'un principi es coneix amb l'advocació del Camí (vegeu la *Revista Cambrils*, juliol de 2004).

Portada de l'una de les primeres edicions que es van fer de l'obra. Girona, finals del segle XVIII.

La particularitat del capítol VII, que Camós dedica a Cambrils, és la descripció de l'antiga imatge que en cap més lloc no hem trobat i que expressa així: «*La imagen es de piedra blanca, está sentada, y tiene en la cabeza una toca que le viene hasta las espaldas. La cara tiene muy afable y grave con grande compostura. De alto tiene siete palmos. Tiene el Jesús sentado en su brazo izquierdo, vestido con sayo del mismo que le llega hasta los pies y en sus manos una golondrina, cuyas alas tiene con su derecha y la izquierda hacia el pecho de la Virgen. Sobre la rodilla izquierda tiene un libro cerrado, con su izquierda sobre del [libro], y la cara vuelve un tanto a la Virgen*». Acaba dient que «*obra Dios muchas maravillas por esta imagen, en particular con los marineros que entre las turbulencias del mar la invocan de corazón*».

Cambrils i els testaments de Reus a l'Edat Mitjana

Daniel Piñol Alabart

En el primer número del butlletí de l'Arxiu Municipal de Cambrils apareixia una notícia entorn de l'ermita de la Mare de Déu del Camí. La referència apareix en un testament de Reus de l'any 1205 i en el qual s'esmenta un llegat que fa la testadora, Guillema, a Santa Maria del Camí. El fet de deixar diners a institucions eclesiàstiques i santuaris és molt habitual al llarg de tota l'Edat Mitjana, costum que perdura fins a principis del segle XIX i que, en casos molt concrets, es perllonga encara uns anys més.

**El fet de deixar diners
a institucions eclesiàstiques
i santuaris és molt habitual
al llarg de tota l'Edat Mitjana**

És en aquest context on cal emmarcar la notícia, tot i que també hem de tenir en compte les pràctiques i els rituals entorn de la mort al llarg de l'Edat Mitjana.

Tot això es posa de manifest en els testaments en què es dicten una sèrie de disposicions per aconseguir la salvació eterna, preocupació evident ja que la majoria de testadors diuen que estan malalts. En primer lloc enumeren els rituals entorn de la mort –misses, vetlles del cadàver, processons, sepultura-, després deixen diners a les persones que han de celebrar aquestes cerimònies i, finalment, destinen unes quantitats de diners per a les institucions eclesiàstiques i benèfiques. Deixant aquestes quantitats busquen la seva pròpia salvació, demanant que aquestes persones i institucions preguin per l'ànima del testador; o que els sants i les advocacions marianes de les ermites beneficiàries del testament intercedeixin per l'ànima un cop aquesta arribi al Cel.

Els testadors no en tenen prou amb llegar diners a la parròquia i les ermites de la pròpia població, sinó que amplien el llistat d'ermites a les de la zona propera o van més enllà. Guillema va seguir aquest costum donant diners a Santa Maria de Montserrat o Santa Maria de la Bleda, al Penedès, a més de l'ermita del Camí. No és la única reusenca sinó que, al llarg del segle XIV localitzem 5 testaments a Reus que deixen diners a Santa Maria del Camí, a més d'altres llocs. Els testaments són de Guillemona, muller de Berenguer Pujol (13 de març de 1327); Maria, muller de Bernat Cavallé (9 d'abril de 1327); Guillemona, muller de Ramon Vilagut (20 d'octubre de 1327); Pere Riba (28 de març de 1328) i Guillem Vilaubí (28 de desembre de 1366). Excepte el quart testador que deixa 5 sous, la resta fan llegats de 12 diners a l'ermita del Camí, la mateixa quantitat que donen per a la resta d'ermites.

**Busquen la seva pròpia salvació,
que els sants
i les advocacions marianes
de les ermites
intercedeixin per l'ànima**

D'aquests testadors, Guillem Vilaubí diu expressament que és natural de Cambrils i deixa 12 diners a la parròquia local, a més d'altres santuaris i institucions. En el llistat de llegats afegeix també 10 sous per a què diguin misses quan ja estigui enterrat, 10 sous per a dir-ne al cap de 3 mesos de la mort i 20 sous per a celebrar-ne al cap d'un any, sempre a la parròquia de Cambrils. Al rector d'aquesta església li dóna 5 sous per a celebrar la sepultura, que suposem que s'havia de produir

(continua a la pàgina següent)

(ve de la pàgina anterior)

al cementiri parroquial cambrilenc, tot i que el testament no ho esmenta.

Aquests cinc testaments reusencs, d'un total de 220 d'analitzats, no són els únics que es refereixen a la població de Cambrils. Encara cal referir-nos a dos més que ens aporten unes poques dades, sempre relacionades amb el moment de la mort. El primer testament s'escapa de la informació de tipus religiós i ens trasllada cap als llegats que es fan als familiars. Es Maria, muller del difunt Guillem Castell, que juntament amb el seu fill Guillem, fa testament el dia 15 de setembre de 1326 a Reus i, entre altres disposicions, determina donar 400 sous a Arnau Fuster, de Cambrils. Possiblement és un familiar seu i és un dels que més diners s'emporta de la generositat de la testadora.

L'altre testament està datat el 5 d'agost de 1327 i és atorgat per Saurina, muller del difunt Guillem Jardí, cavaller de Reus. Deixa 10 sous per a que reparteixin pa als pobres vergonyants de Cambrils el divendres de Passió.¹ És un testament que ofereix encara una altra informació entorn de la mort i de l'obsessió per la salvació que hi ha a l'Edat Mitjana. Donant menjar als pobres, Saurina s'assegura que un altre col·lectiu pregarà per la seva ànima, i els pobres són fàcils de convèncer a canvi d'una mica de menjar.

Totes aquestes són algunes dades més sobre la història de Cambrils i la vida a l'Edat Mitjana, tot i que des de l'anàlisi d'un tipus molt concret de documents i des de l'òptica de la mort, aspecte fonamental que ajuda a comprendre la vida a l'Edat Mitjana.

¹ Els pobres vergonyants, a l'Edat Mitjana, eren persones que, havent gaudit d'una posició social i econòmica, queien en desgràcia per motiu d'una guerra, una ruïna, la mort del pare... Passaven a ser pobres però els feia vergonyosa demanar caritat. Per això, les institucions buscaven recursos per donar-los-en posteriorment.

Arxiu Municipal de Cambrils

Plaça de l'Ajuntament, núm. 4. 43850 CAMBRILS
Tel. 977 794 579. A/E: arxiu@cambrils.org. URL: www.cambrils.org
Horari: Dilluns, dijous i divendres de 9.30 a 14.30
Dimarts i dimecres de 9.30 a 14.30 i de 16 a 19

La premsa parla dels documents de Cambrils

En els últims mesos la *Revista Cambrils* ha dedicat diverses vegades la seva atenció al patrimoni documental de Cambrils i als documents que estan relacionats amb el municipi.

En l'espai *Cambrils.com* del número 394, corresponent al mes de maig, Jordi Moreno va publicar l'article «Papers i paperots que cal preservar». Hi repassava els episodis de destrucció i dispersió que han patit al llarg de la història alguns dels fons documentals del municipi, particularment els de l'AMCAM.

D'altra banda, la secció *El tema del mes* del número 395 (corresponent al mes de juny) estava dedicada a la troballa del testament de 1205 on apareix la referència més antiga a l'ermita de la Mare de Déu del Camí. L'article inclou una anàlisi del document, una reproducció fotogràfica i un comentari de Josep Salceda sobre les donacions que l'ermita ha rebut al llarg de la història.

Activitats d'aquí i de fora

Memòries del primer franquisme, 1939-1964

Vilafranca del Penedès, 8, 15 i 21 d'octubre.
Informació: Museu de Vilafranca-Museu del Vi (Tel. 93 890 05 82, m.vilafranca@diba.es).

Cicle de xerrades que pretén contribuir a la recuperació de la memòria històrica del primer franquisme, a partir dels testimonis orals, de documents escrits i de les imatges d'aquests anys.

II Congrés d'Història Marítima de Catalunya

Barcelona, 10, 11 i 12 de novembre. Informació:
www.diba.es/mmaritim, eixblau@diba.es. Tel. 933 429 920

L'objectiu és aprofundir en el coneixement de la tradició marítima de Catalunya en general i de Barcelona en particular, amb atenció preferent cap a la marina medieval catalana.

Imatge i Recerca. 8es Jornades Antoni Varés

Girona, del 16 al 19 de novembre. Informació: Servei de Gestió Documental, Arxius i Publicacions. Tel. 972 22 15 45, crdi@ajgirona.org, www.ajuntament.gi/sgdap.

Inclouen un taller sobre avaluació de qualitat de proves fotogràfiques i ponències sobre duració de les imatges digitals, catalogació de col·leccions i explotació comercial de conjunts fotogràfics.

AJUNTAMENT DE CAMBRILS
Regidoria de Cultura i Festes

